

Ružena Deutschová Esküvője

A felvételen, amely Prágában készült 1947-ben, az esküvőm napján, a prágai nénikém, az Etus tart engem karon fogva. Másik oldalról a férjem karol belém, Deutsch Herman. Mellette áll az édesapám második felesége, szül. Schiffer Sárka és az apukám. Az előtérben Tevlovič Nachman, a nénikém férje, és Jindřiška, a kislányuk látható.

A férjemmel a konyhán találkoztunk, ahol én mint kisegítő szakácsnő dolgoztam. Ő is oda járt étkezni. Azelőtt is ismertük egymást, hiszen ő is galántai volt. Köztünk huszonegy év korkülönbség volt. A háború előtt egy gyönyörű szép biciklivel járt, azt mindig szerettem volna kölcsönkérni, ezért megkértem: "Bácsi, adja kölcsön a biciklijét!" Persze sohasem adta kölcsön. Agglegény volt.

A menyasszonyi ruhámat a férjem egy ismerősétől kölcsönözte. A fátyolt meg a csokrot tőle kaptam ajándékba. A nénim öltöztetett fel a szertartás előtt. Abban a prágai zsinagógában, ahol a zsidó óra van, ott volt a szertartás. Rappaport ortodox rabbi adott össze bennünket. Az esküvő alatt a vőlegény a hüpe alatt már várt. Az Etus nénim és az apám felesége, tehát a mostohaanyám belém karolt, és a hüpe alá vezettek. A férjemet a Nachman bácsi és az apám vette közre. A szertartás végén a férjem poharat tört. Azután az Etus néniékhez mentünk, ahol a lakoma következett. Elég sokan eljöttek. A legjobb barátnőm, a Szidi is ott volt a férjével. Hét asztal volt megterítve. Az esküvő után már a férjemmel laktam a Párizs Szállóban. Egy hétig maradtunk Prágában. Eleinte Hermannak szólítottam, de amint megszülettek a gyerekek, akkor már apunak hívtam. Az unokák előtt pedig papának.

Apának csak egyetlen testvérét ismertem közelebből, az Etus nénit. A férjét Nachman Tevlovičnak hívták. Prágában laktak. Közvetlenül a háború előtt megszületett a kislányuk, Jindřiška. A háború előtt nem jártam náluk soha, ezért nem tudok róluk mondani semmit. Prágából vitték őket a terezíni [Theresienstadt] koncentrációs táborba. Az volt a szerencsájük, hogy a bácsim nagyon ügyes ember volt, fűzfavesszőből kosarakat font, ülőgarnitúrákat és babakocsikat. A németek ezért megkímélték az életét, ugyanis valamire mindig szükségük volt. Kijárt a folyóhoz,

ott megszédte a fűzfavesszőket. Csapdákat is állíttatott a varjakra, amelyekből a néni levest főzött. Ez is hozzájárult ahhoz, hogy az egész család megmenekült. Három vagy négy évet töltöttek a terzíni koncentrációs táborban.

Amikor felszabadultak, ahogy az Etus néni mesélte, lovas kocsin jöttek vissza Prágába. Egy külvárosi családi házban laktak. 1947-ben Prágában volt az esküvőm is, és a lakodalmat is a házukban tartottuk. A háború után, amíg férjhez nem mentem, gyakran tartózkodtam náluk. A nénim nagyon szeretett engem, hasonlítottam is rá. Amikor megszülte az Evickát, én mostam a pelenkát és főztem. Sokat segítettem neki. 1948 februárjában, még mielőtt a kommunisták Csehszlovákiában teljesen átvették volna a hatalmat, Amerikába emigráltak. A bácsimnak ugyanis ott élt egy barátja, aki meghívólevelet és hajójegyet küldött neki. Apa még elment hozzájuk elbúcsúzni. Többé aztán már nem is látták egymást. Hogy miért mentek ki, nem tudom. Lehet, hogy a bácsit is becsukták volna, mert söprűgyára volt.

Amerikában eleinte New Yorkban éltek, onnan Michiganbe, majd Detroitba költöztek, ahol az ortodox hitközséghez tartoztak. Detroitban született az egyetlen fiuk, Ervin, aki a Jichak zsidó nevet kapta. Etus néni a gyerekeivel jiddisül beszélt. A rendszerváltás után egyszer meglátogattam őket Detroitban. A nénivel, Jindriškával és Jichakkal találkoztam. Jiddisül beszélgettünk, mert a nénim nem tudott már egy szót sem magyarul. Csak annyit tudott, hogy a leveleiben magyarul írta -- csókol Etus. Azt még le tudta írni. A nénim meghalt 93 éves korában. Detroitban van eltemetve a zsidó temetőben.

Jindriška emlékezett az esküvőmre is, mindig azt kérdezte az édesanyjától, hogy: "Mami, kdy budu já taková slečna jako Ruzenka?". [Anyukám, mikor lesz belőlem is olyan nagylány, mint Rózsika? -- A szerk.] Engem Prágában Ruzenkának hívtak. Arra emlékezett. Nagyon örültek nekem. Mikor Amerikában jártam, Jindriška olyan 64-65 éves volt. Elvált a férjétől, két családja van, mindet zsidó házastársat választottak. Jindriška ma már nyugdíjas, tanítónő, a fia pedig gyógyszerész. A lánya számítógépen dolgozott, de már ő is nyugdíjas. A gyerekek már nem vallásosak. A fiú még jár templomba, de nem olyan vallásos. A lányok nem járnak templomba sem. A gyerekei Chicagóban élnek, nem találkoztam velük. A másik unokatestvéremnek, a Jichaknak az egyik lányát és a fiát láttam. A lány egyetemi hallgató volt. A másik lánya Caracasban lakott akkor, vele nem találkoztam.

Apukám a háborút követően újra megnősült. Apa leendő felesége, Schiffer Sára Pesten lakott a testvérénél. Sátoraljaújhelyről, egy ortodox zsidó családból származott. Az egyik bátyja még a háború előtt feleségül vett egy nem zsidó lányt, ezért kitagadták a családból.

Nem is tudom, hol tartották az esküvőt, én akkor a Nachman bácsinál voltam Prágában. Galántán együtt laktam apa új családjával, egészen addig, amíg férjhez nem mentem. Apa új feleségét eleinte nem kedveltem, nem hívtam anyunak, Sári néninek neveztem. Később a gyerekeim is Sári néninek szólították, ez nagyon fájt neki. Amikor meghalt az édesapám, azt mondta a férjem, hogy Sárika, maga minden szombaton a mi vendégünk lesz. Ezt ő nagyon értékelte. El is jött minden szombaton ebédre.

Amikor megözvegyültem, Sárikánál töltöttem az ünnepeket is. A Dohány utcai zsinagógába jártunk. [Sárika ugyanis átköltözött Budapestre a testvééréhez. -- A szerk.] Gyalogszerrel mentem az Angyal

utcából egészen a Dohány utcáig, nem pedig villamossal.

Sárika kb. tíz éve halt meg. Élete utolsó napjait kórházban töltötte, ugyanis rákos volt. Sárika amerikai unokahúga és én voltunk mellette. Vasárnap visszatértem Galántára, de este már csergett a telefon, hogy a Sári meghalt. Hétköznapi utaztam aztán vissza az egyik barátnőmmel Pestre, mi intéztük el a temetését. A neológ hitközség a Wesselényi utcában székelt. Deutsch rabbi temette, neki adtam a pénzt, hogy egy évig még mondja a kádist.